

De diensteninflatie: België een uitzondering

J. Jonckheere
H. Zimmer

Inleiding

Op verzoek van de minister van Economie hebben de FOD Economie (Prijzenobservatorium en Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium), de Nationale Bank van België en het Federaal Planbureau in het kader van het Instituut voor de Nationale Rekeningen samen een onderzoek ingesteld naar de diensteninflatie.

Tijdens de periodes van toenemende inflatieverschillen tussen België en zijn drie voornaamste buurlanden (Frankrijk, Duitsland, Nederland) waren de prijzen van energiedragers vaak de oorzaak van de hogere inflatiecijfers in België. In 2015 en 2016 onderscheidde België zich opnieuw, maar toen waren het de dienstenprijzen die de omvang van het inflatieverschil verklaarden.

In dit artikel worden de voornaamste resultaten van het aan de minister overhandigde en op 7 maart 2017 gepubliceerde verslag weergegeven en wordt nader ingegaan op sommige aspecten ervan. Het artikel is als volgt opgebouwd: eerst wordt de omvang van de totale inflatie en van de diensteninflatie in België gemeten en vergeleken met die in onze drie voornaamste buurlanden. Vervolgens wordt gefocust op de uitsplitsing van de diensteninflatie teneinde na te gaan aan welke subcomponenten van de diensten het inflatieverschil tussen België en zijn drie voornaamste buurlanden het meest kan worden toegeschreven. In een derde 'transversaal' hoofdstuk worden verscheidene, voornamelijk conjuncturele en institutionele

factoren (gereguleerde prijzen, marktwerking, enz.) onderzocht. Tot slot bevat het vierde en laatste hoofdstuk een samenvatting van de door de FOD Economie verrichte grondige analyse van de branches 'restaurants en cafés' en 'telecommunicatie'. Het waren die categorieën waaraan de afgelopen jaren het verschil in diensteninflatie tussen België en zijn drie voornaamste buurlanden grotendeels kon worden toegeschreven.

1. Verloop van de inflatie in België en in de drie voornaamste buurlanden

De inflatieverschillen tussen België en de drie voornaamste buurlanden – net als over het algemeen de inflatieverschillen tussen de andere landen van het eurogebied – zijn geen nieuw of uitzonderlijk verschijnsel. Ze kwamen al aan de orde in analyses van de Bank⁽¹⁾.

Het gemiddelde van de drie voornaamste buurlanden wordt gewogen berekend, dat betekent rekening houdend met het gewicht van elk land in de geharmoniseerde index der consumptieprijzen (HICP), gebaseerd op de consumptieve bestedingen van de huishoudens uit de nationale rekeningen⁽²⁾.

Over de periode 1998-2016 (de langste periode waarvoor men over gegevens beschikt om de inflatie in de drie voornaamste buurlanden op geaggregeerde wijze te berekenen), bedroeg de totale inflatie in België gemiddeld 1,9 %, met een standaardafwijking van 1,2 procentpunt. In de drie voornaamste buurlanden beliep ze gemiddeld 1,5 % (1,4 % in Duitsland, 1,5 % in Frankrijk en 1,9 % in Nederland), met een geringere standaardafwijking

(1) Bijvoorbeeld Aucremanne *et al.* (2010).

(2) De relatieve gewichten in de groep van drie bedroegen in 2016 52 % voor Duitsland, 39 % voor Frankrijk en nagenoeg 10 % voor Nederland.

TABEL 1 HISTORISCH VERLOOP EN VARIABILITEIT VAN DE INFLATIE

	Gemiddelde groei op jaarbasis 1998-2016 (jaar-op-jaar verandering van de prijsindex, in %)		Standaardafwijking januari 1998 – december 2016 ⁽¹⁾	
	België	Drie voornaamste buurlanden	België	Drie voornaamste buurlanden
Totaal	1,9	1,5	1,2	0,8
Diensten	2,1	1,7	0,5	0,5
Energie	2,7	2,9	10,1	6,4

Bron: EC.

(1) Op basis van de jaar-op-jaar verandering van de maandindex.

van 0,8 procentpunt (0,9 procentpunt in Duitsland en Frankrijk, maar 1,3 procentpunt in Nederland).

Tijdens de periodes van toenemende inflatieverschillen (2000, 2008, 2010, 2011) waren het vaak de energiedragers die de hogere inflatiecijfers in België verklaarden. Na een periode van relatief bij elkaar aansluitende inflatiecijfers (grosso modo medio 2012 – medio 2015), onderscheidde België zich opnieuw van zijn drie voornaamste buurlanden, maar ditmaal was de grootte van het inflatieverschil toe te schrijven aan de dienstenprijzen.

In België is het relatieve belang van de componenten die het sterkst aan de inflatie bijdragen, mettertijd veranderd. De diensten hebben de inflatie (sinds de beschikbaarheid van de HICP-index) steeds opgedreven. Enerzijds is het zo dat van de vijf voornaamste categorieën van goederen en diensten die de standaardconsumptiemand uitmaken, de diensten het zwaarst wegen in de HICP. Dat gewicht is ook regelmatig toegenomen. In 2016 bedroeg het 42,4 % (tegen 31,2 % in 1998). Anderzijds werd tijdens de beschouwde periode op geen enkel ogenblik een jaar-op-jaar daling van de dienstenprijzen opgetekend en varieerde de inflatie er beduidend minder sterk dan in de overige categorieën van de prijsindex.

In de diensten nam de inflatie op jaarbasis tijdens de periode 1998-2016 gemiddeld beschouwd met 2,1 % toe, dat is 0,4 procentpunt meer dan het gemiddelde in de drie voornaamste buurlanden. Het betreft bovendien een categorie waarvan de prijzen weinig volatiel zijn (historische standaardafwijking van 0,5 procentpunt, net als het gemiddelde in de drie voornaamste buurlanden). Uit de specificatie van de diverse landen blijkt het bijzondere

karakter van Nederland, waar de diensteninflatie gemiddeld 2,4 % belooft en de standaardafwijking groter is dan elders, namelijk 1,2 procentpunt.

In 2015 en 2016, dat was de laatste periode waarin het verschil tussen België en zijn drie voornaamste buurlanden toenam, bedroeg het inflatieverschil in de diensten gemiddeld beschouwd 1,2 procentpunt.

Deze bevindingen vereisen onvermijdelijk aanvullende analyse teneinde inzicht te verwerven in het lage inflatiepeil in de drie voornaamste buurlanden en in het eurogebied. Hoewel sommige factoren daarvan worden bestudeerd, valt een dergelijk grondig onderzoek buiten het bestek van dit artikel⁽¹⁾.

2. Uitsplitsing van het inflatieverschil in de diensten

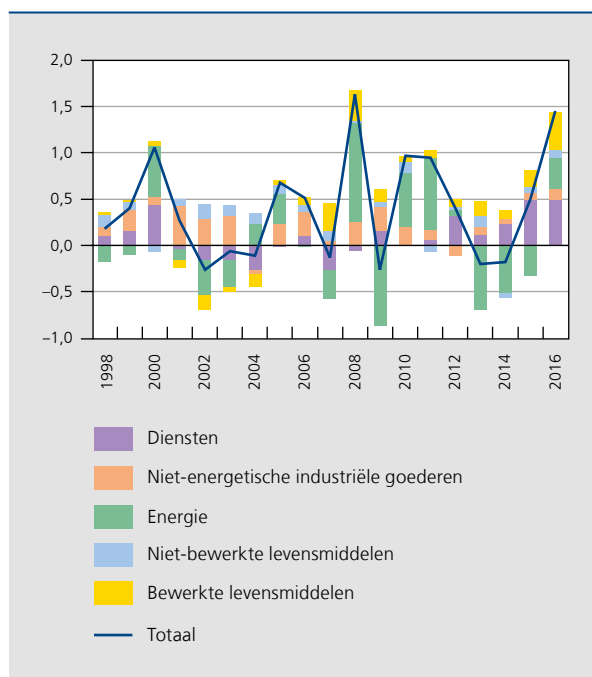
Door aan de hand van hun wegingen te berekenen welke bijdrage de categorieën van goederen en diensten waaruit de prijsindex bestaat, aan de inflatie leveren, kan worden bepaald welke categorieën het inflatieverschil tussen België en de buurlanden grotendeels verklaren. In dat opzicht zij opgemerkt dat het aandeel van de diensten in de consumptiekorf in België aansluit bij dat in de buurlanden en dat het met 42 % in 2016 zelfs iets kleiner was (44 % in Frankrijk, 45 % in Nederland en 46 % in Duitsland).

Sinds 2009 hebben de diensten systematisch een positieve bijdrage geleverd aan het inflatieverschil, zonder altijd – samen met de levensmiddelen en de niet-energetische industriële goederen – de soms sterk negatieve bijdrage van energie te compenseren. Het inflatieverschil tussen België en de drie voornaamste buurlanden was in 2009, 2013 en 2014 immers negatief. In 2010 leverden

(1) De Bank heeft daarentegen deelgenomen aan een werkgroep die belast was met het bestuderen van de oorzaken van de lage inflatie in het eurogebied. Zie Ciccarelli en Osbat (2017).

GRAFIEK 1 UITSPLITSING VAN HET INFLATIEVERSCHIL TUSSEN BELGIË EN DE DRIE VOORNAAMSTE BUURLANDEN

(bijdrage in procentpunt)

Bron: EC.

de diensten een zeer licht positieve bijdrage. In dat jaar was de diensteninflatie in België, historisch beschouwd, vrij laag (1,4% gemiddeld over het jaar), voornamelijk als gevolg van de eind 2009 ingezette daling van de telecommunicatieprijzen⁽¹⁾.

Tijdens de periode 2009-2016 bedroeg de gemiddelde jaarlijkse diensteninflatie 2,2% in België, tegenover 1,4% in de buurlanden.

Om de factoren onderliggend aan de aanzienlijke bijdrage van de diensten aan het inflatieverschil tijdens de laatste jaren te vatten, worden de diensten meer gedetailleerd uitgesplitst. Er worden negen hoofdcategorieën in aanmerking genomen en een restcategorie, de 'overige diensten'. De component 'restaurants en cafés' blijkt elk jaar positief te hebben bijgedragen aan het inflatieverschil in de diensten tussen België en de buurlanden (van 0,2 tot 0,5 procentpunt afhankelijk van het jaar). De component 'telecommunicatie' leverde in 2011,

2012 en 2016 een aanzienlijke positieve bijdrage (tussen 0,2 en 0,4 procentpunt).

In 2013 en 2015 hadden de medische en paramedische diensten een significant effect op het inflatieverschil in de diensten (0,3 en daarna 0,2 procentpunt). Dat was toe te schrijven aan twee bijzondere gebeurtenissen. In januari 2013 werd in Duitsland een bijzondere medische bijdrage opgeheven ('Praxisgebühr', een driemaandelijke betaling van € 10 per verzekerde om deel te nemen aan de financiering van de ziekteverzekering). Die maatregel deed de inflatie van de medische diensten in Duitsland en dus de gemiddelde inflatie van die component voor het gemiddelde van de drie buurlanden (gelet op het gewicht van Duitsland) sterk dalen, wat in 2013 bijdroeg aan het inflatieverschil in het nadeel van België. In 2015 was de bijdrage van de medische kosten aan het inflatieverschil toe te schrijven aan een Belgische maatregel: de harmonisering van het remgeld voor raadplegingen bij specialisten, die gemiddeld beschouwd de tarieven voor medische diensten deden stijgen.

De component 'onderwijs' onderscheidde zich in 2016 als gevolg van de forse verhoging, in oktober 2015, van het inschrijvingsgeld voor het hoger onderwijs in de Vlaamse Gemeenschap⁽²⁾, waardoor de diensteninflatie opveerde. Zo droeg die maatregel in 2016 ten belope van 0,3 procentpunt bij aan het inflatieverschil in de diensten tussen België en zijn buurlanden. Daar wordt verder in dit artikel op teruggekomen.

Wat de 'restaurants en cafés' en de 'telecommunicatie' betreft, vallen geen bijzondere gebeurtenissen te vermelden, zodat veeleer structurele factoren een rol hebben gespeeld. Ook op die factoren wordt hieronder teruggekomen⁽³⁾.

3. Factoren die verklaren waarom de diensteninflatie in België hoog is gebleven

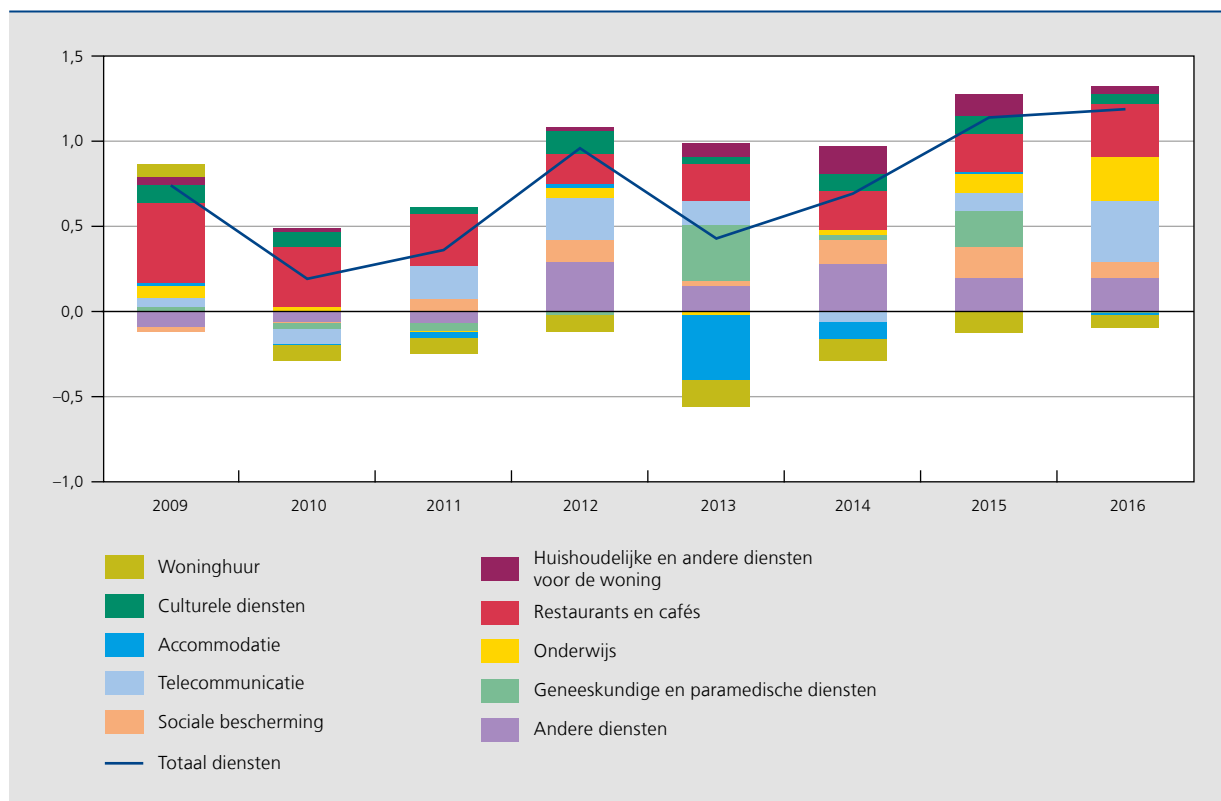
In dit hoofdstuk wordt, om te beginnen, het verband tussen de diensteninflatie en de conjunctuur belicht. Wat de recente periode bijzonder heeft gemaakt, wordt benaderd aan de hand van met name het belang van de reglementering van de dienstprijzen. Aangezien op die manier het inflatieverschil voor de diensten tussen België en de andere beschouwde landen niet volledig kan worden verklaard, zullen sommige aspecten van de marktwerking worden onderzocht, bijvoorbeeld de graad van regelgeving, het niveau van de rentabiliteit of een geheel van geaggregeerde maatstaven inzake concentratie in de 'horizontale' screening van de dienstenbranches.

(1) De prijsdalingen voor mobiele telefonie waren het gevolg van de forse prijsverlaging waartoe in november 2009 door een van de grote mobilifoonoperatoren werd besloten.

(2) Het inschrijvingsgeld is met € 270 toegenomen tot € 890.

(3) Gelet op het belang van hun bijdrage aan het inflatieverschil in de diensten tussen België en de drie voornaamste buurlanden, werden die bedrijfstakken door de FOD Economie in het aan de minister bezorgde verslag grondig onderzocht.

GRAFIEK 2 UITSPLITSING VAN HET INFLATIEVERSCHIL IN DE DIENSTEN TUSSEN BELGIË EN DE DRIE VOORNAAMSTE BUURLANDEN
(in procentpunt)

Bronnen: EC, FOD Economie.

3.1 Het verband tussen de diensteninflatie en de conjunctuur

In de dienstensector maken de loonkosten per eenheid product een groter gedeelte uit van de productiekosten – en dus van de prijsvorming – dan in de industrie. Op basis van de Input-Outputtabellen van 2010 kan worden berekend dat de loonkosten er goed zijn voor 34% van de totale productiekosten, tegen slechts 13% in de verwerkende nijverheid. Bij de niet-marktdiensten maken de loonkosten zelfs meer dan de helft van de totale productiekosten uit; bij de marktdiensten is dat 28%.

De afgelopen jaren werd de stijging van de loonkosten in alle bedrijfstakken gekenmerkt door de inspanningen inzake loonmatiging. Wat de gehele bedrijvensector betreft, namen de loonkosten per eenheid product tijdens de periode

1997-2008 op jaarbasis nog met gemiddeld 1,3% toe, tegen nog slechts 0,4% van 2009 tot 2016. In de marktdiensten bedroegen die groeicijfers respectievelijk 2,3% en 1,1%. Ondanks de duidelijke vertraging blijft de gemiddelde groei op jaarbasis beduidend hoger in de diensten als gevolg van een veel bescheidener toename van de productiviteit.

De geringere groei van de loonkosten blijkt echter niet te hebben doorgewerkt in het verloop van de dienstprijzen, hoewel rekening moet worden gehouden met een zeker tijdsverloop tussen de aanpassing van de lonen en de eventuele prijsaanpassing.

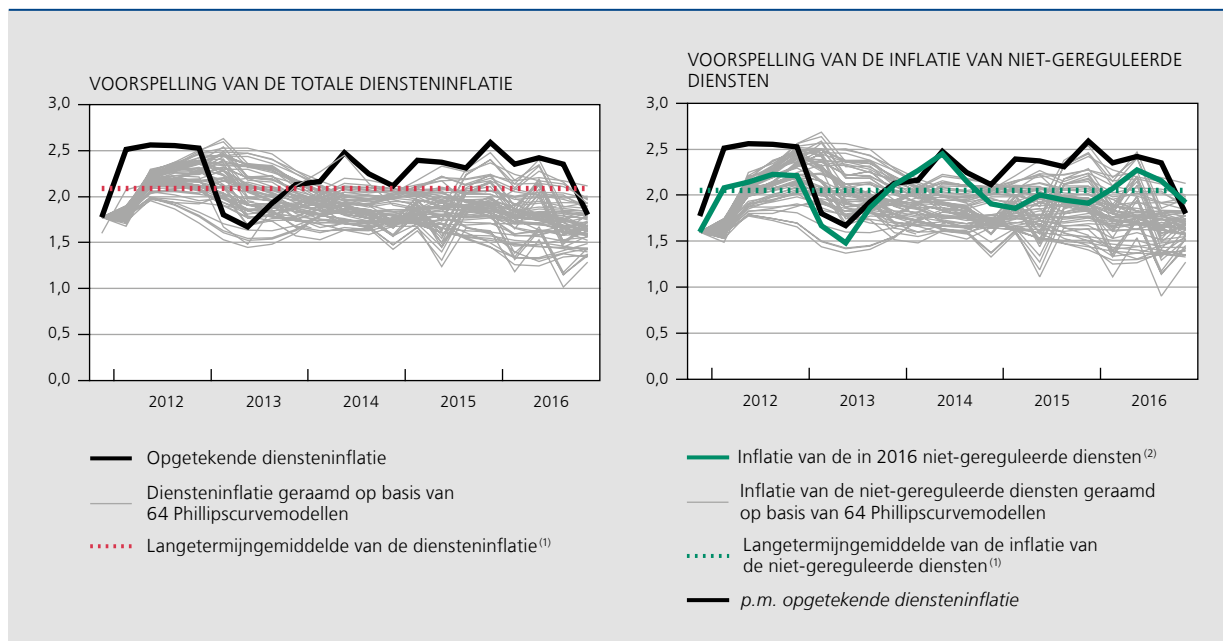
Het ziet er in feite naar uit dat de link tussen de conjunctuur en de prijszetting in de dienstenbranches sinds 2014 vertroebeld wordt door andere factoren. Om dat theoretisch verband te formaliseren, worden Phillipscurven gemodelleerd die het verband weergeven tussen diverse macro-economische conjunctuurvariabelen en de prijzen⁽¹⁾.

Telkens wordt de diensteninflatie geraamd aan de hand van een model met een combinatie van drie macro-economische variabelen, afkomstig uit een totaal van twaalf variabelen⁽²⁾. De vanaf 2012 daaruit voortvloeiende

(1) De Phillipscurve is een macro-economisch model dat doorgaans een invers verband omschrijft tussen de werkloosheidsgraad en de inflatie. In dit geval werden er, naast de werkloosheidsgraad, nog andere conjunctuurvariabelen toegevoegd, zoals het reëel bbp, de loonkosten per eenheid product, de invoerprijzen van concurrenten, de olieprijs, enz.

(2) De variabelen zijn de loonkosten per eenheid product (waarbij, naast de loonkosten per uur, ook de productiviteit in aanmerking wordt genomen) in de dienstenbranches, het bbp naar volume, de invoerprijzen van concurrenten binnen en buiten het eurogebied, de diensteninflatie uit het verleden, de olieprijs, de werkloosheidsgraad, de investeringen naar volume, het rentetarief aan niet-financiële ondernemingen en de geldhoeveelheid in enge tot ruime zin. De gegevens betreffen de periode van het eerste kwartaal van 1998 tot en met het laatste kwartaal van 2016. Er werden in totaal 64 combinaties geraamd.

GRAFIEK 3 VOORSPELLING VAN DE DIENSTENINFLATIE IN BELGIË OP BASIS VAN MACRO-ECONOMISCHE VARIABLEN
(jaar-op-jaar verandering, in %)

Bronnen: EC, ECB, NBB.

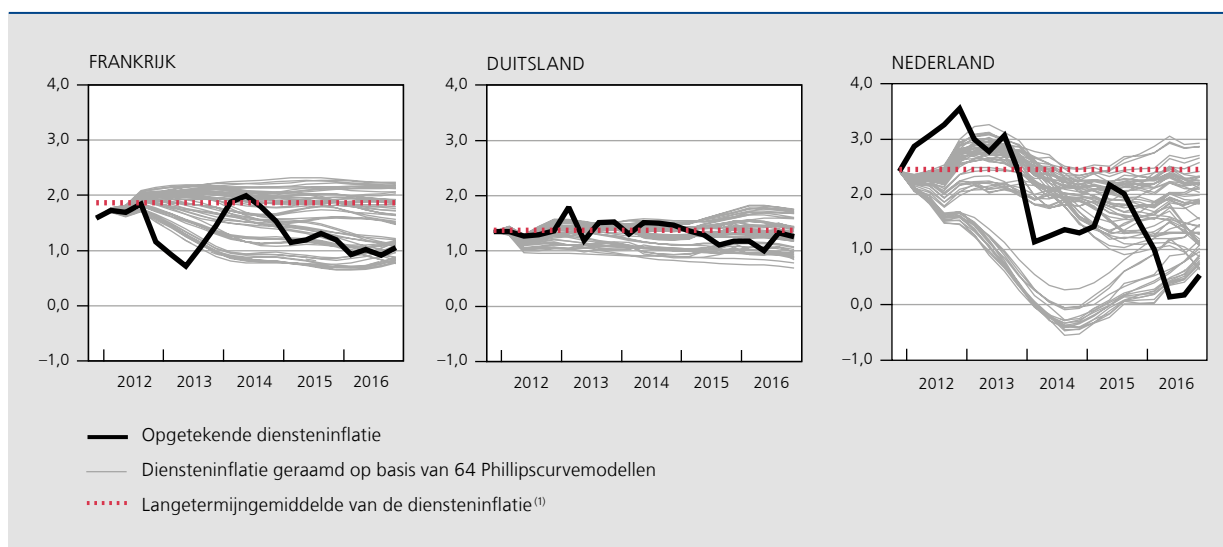
(1) Gemiddelde jaar-op-jaar prijsstijgingen over de periode 1998-2016.

(2) De inflatie van de diensten waaruit de in 2016 volgens de definitie van Eurostat gereguleerde diensten zijn geweest.

voorwaardelijke voorspellingen inzake de diensteninflatie – 2012 was het jaar waarin de Belgische diensteninflatie opnieuw begon af te wijken van die in de buurlanden en

het eurogebied – wijzen erop dat de in België opgetekende diensteninflatie sinds 2014 veel hoger ligt dan waar op basis van de macro-economische context wordt van

GRAFIEK 4 VOORSPELLING VAN DE DIENSTENINFLATIE IN DE DRIE VOORNAAMSTE BUURLANDEN OP BASIS VAN MACRO-ECONOMISCHE VARIABLEN
(jaar-op-jaar verandering, in %)

Bronnen: EC, ECB, NBB.

(1) Gemiddelde jaar-op-jaar inflatie over de periode 1998-2016.

uitgegaan. De factoren die in het verleden grotendeels de diensteninflatie verklaarden, hebben dus sindsdien aan voorspellingskracht ingeboet. Die conclusie geldt overigens ook als de voorwaardelijke voorspelling in 2009 ingaat, dat was aan het begin van de periode van loonmatiging. Er zijn dus andere factoren dan de macro-economische context die hebben gemaakt dat de diensteninflatie de laatste jaren bijzonder hoog is geweest. Onder meer enkele overheidsmaatregelen hebben de diensteninflatie aanzienlijk doen stijgen; in het volgende hoofdstuk wordt dat meer in detail toegelicht.

Het opgetekende verschil in diensteninflatie tussen België en de drie buurlanden is niet enkel toe te schrijven aan de 'te sterke' prijsstijgingen in België. Een soortgelijke analyse voor de buurlanden wijst er immers op dat de werkelijke diensteninflatie recentelijk veeleer laag uitvalt in vergelijking met de voorspellingen op basis van de Phillipscurven, vooral tijdens de laatste jaren. Dat geldt vanaf eind 2014

voor Frankrijk, en vanaf 2016 voor Nederland; de neerwaartse tendens van de diensteninflatie wordt in dat laatste land niet (volledig) verklaard door de traditionele macro-economische determinanten.

3.2 Overheidsmaatregelen die een impact hebben op de dienstenprijzen

Als de overheid besluit een (parafiscale) maatregel te implementeren of de prijzen van goederen of diensten (deels) te bepalen of te beïnvloeden, heeft dat een impact op de prijzen van de finale consumptie en, bijgevolg, op de consumptieprijsindex. De prijzen van sommige diensten kunnen door de overheid worden gereguleerd.

Om te beginnen, kunnen overheden – zowel federaal, gewestelijk als lokaal – de prijs rechtstreeks beïnvloeden

TABEL 2 DIENSTEN WAARVAN DE PRIJS GEREGULEERD WORDT

	Gewicht, in % van de diensten, in 2016	Diensten waarvan de prijzen door de overheid werden gereguleerd, volgens Eurostat, in 2016 (28 % van de diensten)	Diensten met geïndexeerde prijs, volgens de NBB en de FOD Economie (24 % van de diensten)
Huurgelden	14,5		X
Huisvuilophaling	1,0	X	
Riolering	1,1	X	
Geneeskundige en paramedische diensten	2,9	X	
Tandartsen	1,0	X	
Verpleging in ziekenhuis	8,9	X	
Autokeuring	0,2		X
Verkeersbelasting	0,0		X
Personenvervoer per spoor	1,2	X	X
Personenvervoer over de weg	1,1	X	
Vervoer per bus	0,9	X	X
Taxi en verhuur auto met bestuurder	0,2	X	
Posterijen	0,2	X	X
Onderwijs	1,5	X	X
Sociale bescherming	5,3	X	
Rusthuizen	3,6	X	X
Verzekering i.v.m. de woning	0,8		X
Verzekering i.v.m. de gezondheid	2,6	X	
Andere diensten	1,5	X	
Notariskosten	0,5	X	X

Bronnen: EC, FOD Economie, NBB.

of zelfs bepalen. In oktober 2015, bijvoorbeeld, nam de diensteninflatie fors toe als gevolg van de verhoging van het inschrijvingsgeld voor hoger onderwijs in de Vlaamse Gemeenschap. Ook de prijzen van dienstencategorieën zoals riolering en huisvuilophaling worden door de overheid, zij het de lokale overheid, bepaald. Dat soort van regulering heeft een aanzienlijke impact gehad op de diensteninflatie in België.

Op basis van een lijst afkomstig van de nationale statistische instellingen publiceert Eurostat een 'administered prices indicator'. Deze laatste omvat de goederen en diensten die, enerzijds, hoofdzakelijk en, anderzijds, volledig gereguleerd zijn⁽¹⁾, dat wil zeggen dat hun prijs (mede) wordt bepaald door de federale of de gewestelijke overheid. In het vervolg van dit artikel wordt gerefereerd aan 'gereguleerde' en 'niet-gereguleerde' diensten, naargelang ze al dan niet voorkomen op de lijst van de Eurostat 'administered prices'. Volgens die Eurostat-indicator maakten de gereguleerde diensten in 2016 28% uit van de totale dienstencorf in België, tegen respectievelijk 26%, 22% en 42% in Duitsland, Frankrijk en Nederland⁽²⁾.

Vervolgens is er ook een veeleer indirecte vorm van regulering van de dienstenprijzen die meestal van publieke aard zijn, namelijk de mogelijkheid van een formeel vastgelegde automatische prijsindexering. Die vorm van regulering zal verderop in dit artikel nader worden toegelicht.

Directe vorm van regulering met een impact op de diensteninflatie

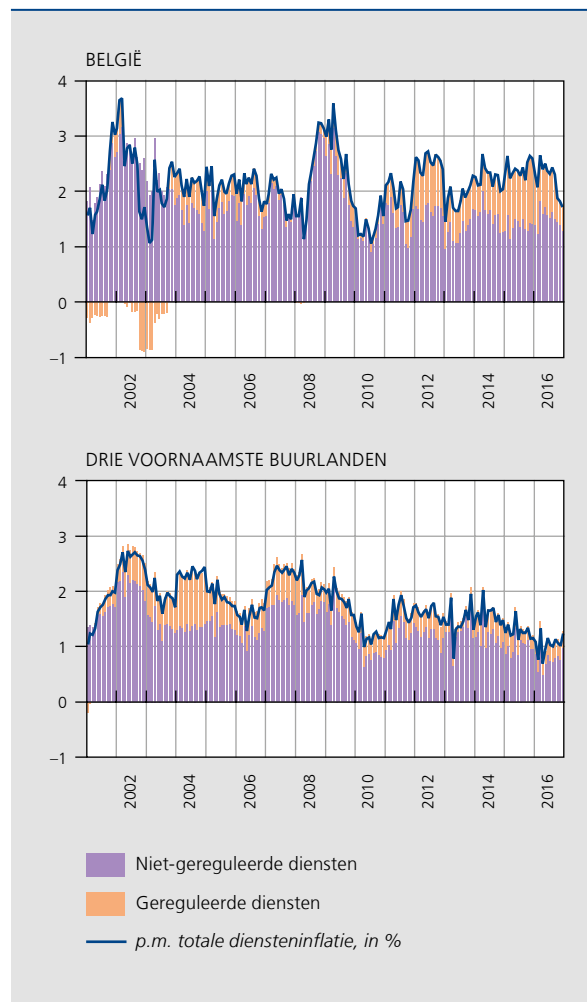
Vóór 2012 was de inflatie van de gereguleerde diensten in de drie voornaamste buurlanden steeds, op enkele uitzonderingen na, hoger dan die in België. Sinds 2012 geldt net het tegenovergestelde. De prijsstijgingen voor gereguleerde diensten zijn in België versneld, terwijl ze in onze drie voornaamste buurlanden, gemiddeld beschouwd, zijn vertraagd.

In 2001 leverden de gereguleerde diensten in België een negatieve bijdrage aan de totale diensteninflatie. Dat had deels te maken met de scherpe daling, in oktober 2000,

(1) Er zij opgemerkt dat de lijst van Eurostat dus niet uitsluitend diensten omvat, maar ook sommige niet-energetische industriële goederen, levensmiddelen en energetische goederen. Voor het verslag en dit artikel werden alleen de gereguleerde diensten in aanmerking genomen.
 (2) Sinds 2016 is in Nederland de categorie 'telefoon- en faxapparatuur en -diensten' (COICOP 08.2/3) opgenomen bij de gereguleerde diensten. Die groep, met een aanzienlijk gewicht van 8% in de dienstencorf in Nederland, werd in 2016 in de andere landen niet als gereguleerd beschouwd. In België werd die categorie tot en met 2005 als gereguleerd beschouwd; in Duitsland tot en met 2006.
 (3) De prijsdalingen in die categorie hebben de laatste jaren vaak gezorgd voor een negatieve bijdrage aan de totale inflatie (behalve in 2015-2016), maar die werd dus niet meer opgetekend in de gereguleerde diensten.
 (4) Een andere maatregel was de verhoging, van 12 tot 21%, van het btw-tarief voor teledistributieabbonementen, maar dat had enkel een impact op de inflatie van de categorie culturele diensten (COICOP 09.4.2), die sinds 2006 niet langer deel uitmaakt van de gereguleerde diensten. Het effect van de maatregel van 2012 is dus niet zichtbaar in de grafiek.

GRAFIEK 5 BIJDRAGE VAN DE GEREGLERDE EN NIET-GEREGLERDE DIENSTEN AAN DE TOTALE DIENSTENINFLATIE IN BELGIË EN IN DE DRIE VOORNAAMSTE BUURLANDEN

(in procentpunt, tenzij anders vermeld)

Bronnen: EC, NBB.

van de telefoontarieven (een categorie die tot en met 2005 als gereguleerd werd beschouwd)⁽³⁾.

Ook in 2002 en 2003 leverden de gereguleerde diensten een negatieve bijdrage aan de diensteninflatie, grotendeels als gevolg van de afschaffing van het kijk- en luis-tergeld in Vlaanderen en Brussel, en van de vermindering ervan met 30% in Wallonië.

In 2012 werd besloten om vanaf 1 januari van dat jaar een btw-tarief van 21% toe te passen op de diensten van notarissen. Die maatregel strookte met de in 2012 genomen begrotingsmaatregelen inzake het optrekken van sommige indirecte belastingen⁽⁴⁾ als gevolg van een Europese richtlijn die de lidstaten verplichtte op sommige diensten btw te heffen.

Sinds 2015 is de bijdrage van de gereguleerde diensten aan de totale diensteninflatie in België opnieuw toegenomen. Dat komt vooral door prijsverhogingen in de categorieën riolering, huisvuilophaling, medische diensten, verpleging in het ziekenhuis, sociale bescherming en onderwijs. In oktober 2016 liep de inflatie voor gereguleerde diensten sterk terug als gevolg van een basiseffect. Het effect van de verhoging van het inschrijvingsgeld voor hoger onderwijs in de Vlaamse Gemeenschap op de jaar-op-jaar inflatie een jaar voordien raakte dan immers uitgewerkt.

Er zij opgemerkt dat de als gevolg van de overheidsinterventies gestegen diensteninflatie gezorgd heeft voor een snellere stijging van de gezondheidsindex (GZI)⁽¹⁾ en, derhalve, van de afgevlakte gezondheidsindex op basis waarvan de lonen worden geïndexeerd. Sommige ondernemingen kunnen die stijging van de loonkosten doorberekenen in de finale verkoopprijs. Zodoende kunnen de overheidsmaatregelen tweederonde-effecten sorteren; daardoor kan, via de loon-prijs-spiraal, de concurrentiepositie van ons land verzwakken. Ondernemingen die concurrentiegevoeliger zijn, kunnen die loonsverhogingen moeilijker in hun finale

verkoopprijs doorberekenen, waardoor hun winstmarges slinken.

Sinds 2012 levert ook de categorie 'sociale bescherming' een aanzienlijke bijdrage aan de diensteninflatie (jaarlijks gemiddeld 0,2 procentpunt). Dat is vooral toe te schrijven aan de rusthuizen (die in 2016 69% van de categorie uitmaakten), maar ook aan de peuterscholen (28%) en de thuiszorgdiensten (3%). Prijsverhogingen in deze sector, bovenop die welke voortvloeien uit de indexering op basis van de Nationale Consumptieprijsindex (NCPI), moeten door de gewestregeringen worden goedgekeurd⁽²⁾. Vooral in 2015 was de prijsverhoging aanzienlijk en leverde ze een bijdrage van 0,3 procentpunt aan de diensteninflatie, voornamelijk in de categorie rusthuizen⁽³⁾. Er zij opgemerkt dat die categorie de inflatie van de gereguleerde diensten dus mee heeft opgedreven, maar dat de prijsaanpassingen gebeurden op initiatief van de dienstverleners en door de overheden alleen maar werden goedgekeurd.

In België bedroeg de gemiddelde inflatie van de gereguleerde diensten volgens de definitie van Eurostat 2,9% over de periode 2012-2016, tegen slechts 1,4% in de buurlanden. Deze diensten droegen in die periode in België ten belope van 0,8 procentpunt bij aan een gemiddelde diensteninflatie van 2,3%. In de periode daarvoor, van 2001 tot 2011, werd in België een gemiddelde diensteninflatie van 2,1% opgetekend, en de gereguleerde diensten droegen gemiddeld slechts 0,1 procentpunt bij. Het verschil tussen die twee periodes is dus aanzienlijk. In de buurlanden droegen de gereguleerde diensten over de periode 2012-2016 gemiddeld 0,3 procentpunt bij aan een totale diensteninflatie van gemiddeld 1,4%; in de periode 2001-2011 was dat gemiddeld 0,5 procentpunt aan een diensteninflatie van 1,9%.

(1) De gezondheidsindex wordt afgeleid uit de Nationale Consumptieprijsindex, exclusief producten die geacht worden schadelijk te zijn voor de gezondheid, namelijk alcohol, tabak en motorbrandstoffen. De afgevlakte gezondheidsindex werd opnieuw gedefinieerd in de wet van 23 april 2015 tot verbetering van de werkgelegenheid (Belgisch Staatsblad van 27 april 2015).

(2) Bij peuterscholen is er enige nuancering nodig: het is particuliere crèches toegestaan hun prijzen volledig onafhankelijk te bepalen.

(3) Hierbij zij wel opgemerkt dat het aandeel van de categorie 'rusthuizen' in de NCPI verwaarloosbaar is in vergelijking met de HICP (1,1 versus 15,4% in 2016) en dat, bijgevolg, de impact daarvan op de loonindexering eveneens verwaarloosbaar is. Het verschil in gewicht kan worden verklaard door het feit dat er, om de gewichten te bepalen, bij de NCPI een andere primaire bron (de huishoudbudgetenquête) wordt gehanteerd dan bij de HICP (de nationale rekeningen). Institutionele huishoudens zijn, op basis van de Europese aanbevelingen, per definitie uitgesloten uit het huishoudbudgetonderzoek en dus ook uit het gewichtenschema van de NCPI; ze zijn echter wel vervat in de nationale rekeningen en dus in het gewichtenschema van de HICP, conform de Europese regelgeving.

TABEL 3 GEMIDDELDE INFLATIE OP JAARBASIS VAN DE GEREGLIEERDE EN DE NIET-GEREGLIEERDE DIENSTEN IN BELGIË EN IN DE DRIE VOORNAAMSTE BUURLANDEN EN BIJDRAGE AAN DE TOTALE DIENSTENINFLATIE (respectievelijk in % en in procentpunt)

	België		Drie voornaamste buurlanden	
	2001-2011	2012-2016	2001-2011	2012-2016
Inflatie niet-gereguleerde diensten	2,5	2,0	1,9	1,4
Inflatie gereguleerde diensten	1,0	2,9	2,1	1,4
Bijdrage niet-gereguleerde diensten aan de diensteninflatie	1,9	1,5	1,5	1,1
Bijdrage gereguleerde diensten aan de diensteninflatie	0,1	0,8	0,5	0,3
Gemiddelde diensteninflatie (in %)	2,1	2,3	1,9	1,4

Bronnen: EC, NBB.

Wordt de inflatie van de niet-gereguleerde diensten in 2016 aan de hand van een Phillipscurvesetting geraamd op basis van de macro-economische variabelen, dan sluit de opgetekende inflatie van die diensten nauwer aan bij de ramingen dan de opgetekende inflatie voor het totaal van de diensten (zie grafiek 3). Toch leveren de meeste specificaties sinds 2014 nog steeds een raming op die lager uitkomt dan de inflatie van de niet-gereguleerde diensten, vooral in 2014 en in 2016. De inflatie van de niet-gereguleerde diensten lijkt in België voortdurend rond de 2 % te schommelen.

Indirecte vorm van regelgeving met een impact op de diensteninflatie

De loonvorming in België wordt gekenmerkt door een automatische indexering. Dat mechanisme zorgt voor een relatief snelle en automatische aanpassing van de lonen aan de prijsstijgingen, waardoor ondernemingen zich voor hogere productiekosten geplaatst zien. Dat kan die ondernemingen ertoe aanzetten hun verkoopprijs te verhogen, waardoor een loon-prijsspiraal ontstaat. Vooral bij ondernemingen in de dienstensector, waar lonen een groot gedeelte van de productiekosten uitmaken en waarvan sommige minder concurrentie ondervinden, kan dat een opwaarts effect op de prijzen teweegbrengen indien die ondernemingen hun winstmarges willen vrijwaren. Loonindexering is echter niet de enige bron van prijswijzigingen als gevolg van koppeling aan een index.

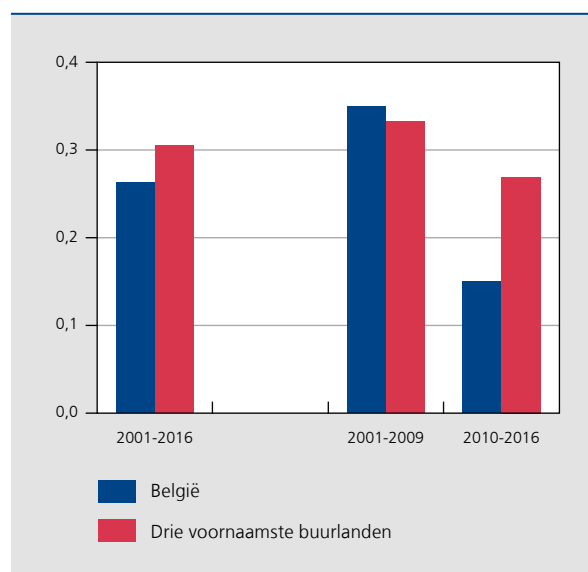
Er is immers een tweede – indirecte – manier van prijsregulering: de prijs van sommige diensten verandert in overeenstemming met het verloop van een index. Dat mechanisme wordt meestal vastgelegd in een beheerscontract. Bij de zogenoemde geïndexeerde diensten worden de prijzen één of meerdere keren per jaar, meestal op vaste tijdstippen, op enigerlei wijze gelinkt aan de NCPI (bijvoorbeeld buskaartjes in Vlaanderen en Wallonië), aan de gezondheidsindex (bijvoorbeeld treinkaartjes en huurgelden) of aan de ABEX-index (bijvoorbeeld notariskosten en brandverzekeringen). Deze laatste index weerspiegelt het verloop van de kosten in de bouwnijverheid. Ceteris paribus resulteert dat in een extra mechanische bron van inflatie als gevolg van indexeringsregels, waardoor het effect van de loon-prijsspiraal wordt versterkt. De prijszetting weerspiegelt bijgevolg niet noodzakelijk de bedrijfskosten van die dienstverlenende ondernemingen (loonkosten, grondstoffenprijzen, enz.), waar de prijs bij aan concurrentie blootgestelde ondernemingen afhankelijk van is. Die mechanismen zijn ook bron van het persistente karakter van de inflatie. Ze moeten

echter enigszins worden genuanceerd. Prijsverhogingen op basis van indexeringen worden bijna nooit louter mechanisch toegepast; meestal is de indexering slechts één element waar de prijs afhankelijk van is.

Vanwege het zware gewicht van de categorie huurgelden – in 2016 was dat 14,5 % van de diensten in België – en aangezien de indexering van huurgelden duidelijk in wetteksten wordt vastgelegd, is ervoor geopteerd de huurgelden apart te bekijken. Vóór 2010 stegen de huurprijzen in België sneller dan gemiddeld in de drie voornaamste buurlanden (2,1 % tegen 1,6 %), maar sindsdien liggen die inflatiecijfers dicht in elkaars buurt. Over de periode 2010-2016 lag het gemiddelde jaar-op-jaar groeitempo van de huurprijzen in onze drie voornaamste buurlanden (1,4 %) zelfs iets hoger dan dat in België (1,3 %). Gelet op het gewicht van de categorie, dat in België veel lichter is dan in de drie voornaamste buurlanden vanwege het relatief grote aantal huiseigenaars⁽¹⁾, dragen huurgelden er veel minder bij aan de diensteninflatie. Dit betekent dat die categorie sinds 2010, ondanks de indexering van de huurgelden, voor België geen inflatienadeel impliceert ten opzichte van de drie voornaamste buurlanden.

De geïndexeerde diensten ongerekend de huurgelden (vermeld in tabel 2) waren in 2016 goed voor 9 % van de dienstenkorf. Voor de interpretatie van grafiek 7 werden

GRAFIEK 6 BIJDRAGE VAN DE HUURGELDEN AAN DE DIENSTENINFLATIE IN BELGIË EN IN DE DRIE VOORNAAMSTE BUURLANDEN
(in procentpunt)

Bron: EC.

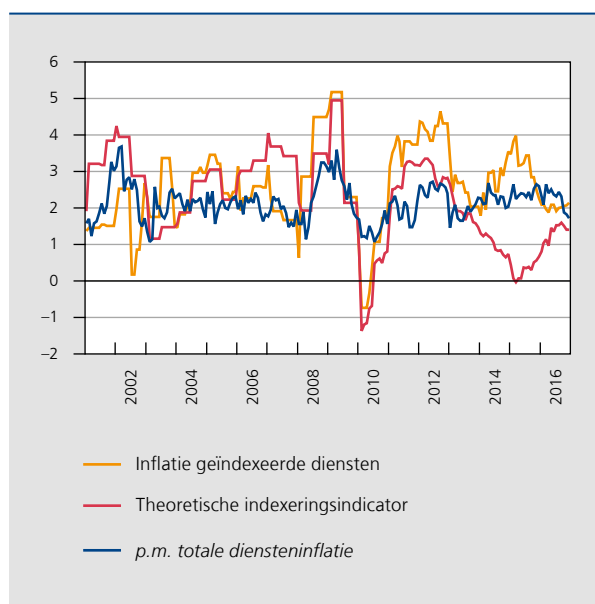
(1) In 2016 bedroeg het gewicht van huurgelden in België 15 % van de dienstenkorf, tegen 20 % in de drie voornaamste buurlanden.

de twee categorieën 'notariskosten' en 'onderwijs', waarvan de prijzen in respectievelijk 2012 en 2015 fors piekten, uit de geïndexeerde diensten geweest. Het btw-plichtig maken van de notarissen en de forse verhoging van het inschrijvingsgeld voor hoger onderwijs in de Vlaamse Gemeenschap zijn het resultaat van eenmalige overheidsbeslissingen en niet van de indexeringsmechanismen.

Om te beginnen hebben de geïndexeerde diensten, ondanks het beperkte gewicht ervan, vaak bijgedragen aan het persistente karakter van de diensteninflatie. In het verleden veranderden de werkelijke prijzen van de geïndexeerde diensten en de prijzen die worden verwacht op basis van hun theoretisch indexeringsmechanisme⁽¹⁾ immers vaak sneller dan de prijzen van het totale dienstenpakket. Daarnaast zij opgemerkt dat de opgetekende inflatie van de geïndexeerde diensten sinds 2014 afwijkt van het op basis van de NCPI, de GZI en de ABEX verwachte prijsverloop. Het werkelijk opgetekende prijsverloop was met andere woorden losgekoppeld van het theoretisch indexeringsmechanisme. Prijzen van bijvoorbeeld rusthuizen stegen, vooral in 2015, sneller dan waar werd van uitgegaan op basis van het indexeringsmechanisme.

(1) De theoretische indexeringsindicator geeft het prijsverloop weer van de geïndexeerde diensten, mochten hun prijzen enkel en alleen het vastgelegd indexeringsmechanisme ervan volgen.

GRAFIEK 7 INFLATIE VAN DE GEÏNDEXEERDE DIENSTEN ONGEREKEND HUURGELDEN, NOTARISKOSTEN EN ONDERWIJS
(jaar-op-jaar verandering, in %)

Bronnen: EC, NBB.

3.3 Werking van de markten

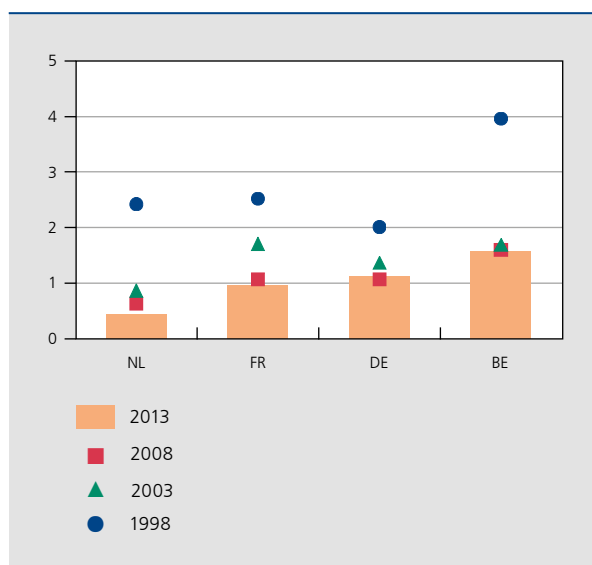
Het tussen België en zijn buurlanden opgetekende inflatieverschil in de diensten kan niet integraal worden toegeschreven aan overheidsmaatregelen. Dan rijst dus de vraag van de concurrerende omgeving waarin de Belgische dienstenondernemingen actief zijn. De theorie leert dat bedrijven die actief zijn op scherp concurrerende markten, hun prijzen vaker aanpassen als reactie op de kosten- en vraagfactoren. Een gebrek aan concurrentie en/of een te logge regelgeving zouden ten grondslag kunnen liggen aan buitensporige prijsstijgingen in sommige diensten, bijvoorbeeld telecommunicatie. De concurrentie op het niveau van cafés en restaurants kan op lokaal vlak echter als scherp worden beschouwd, meer bepaald vanwege het groot aantal etablissementen (een op 245 inwoners in België, wat neerkomt op een ruimer aanbod dan in de buurlanden).

Er zijn verscheidene indicatoren waarmee de werkingsvoorwaarden van de markten kunnen worden benaderd. Die indicatoren zijn evenwel onvolkomen en moeten worden beschouwd als een indicatie om problematische sectoren op te sporen.

Indicatoren van de OESO

Om een beeld te krijgen van de mate waarin een economie of een sector gereguleerd is, bestaat een mogelijke aanpak erin te refereren aan synthetische indicatoren, zoals die van de OESO. Die indicatoren beogen de voornaamste aspecten van een geldende wetgeving om te zetten in 'scores', waardoor het meer of minder restrictieve karakter ervan kan worden beoordeeld. Hoewel de aangenomen criteria soms te weinig genuanceerd zijn, en de literatuur er niet in slaagt de indicatoren onweerlegbaar te linken aan de kwaliteit van de marktwerking, hebben ze de verdienste internationaal en eventueel ook in de tijd te kunnen worden vergeleken. Voor de netwerkdiensten zijn de beoordeelde componenten voornamelijk de toetredingsregelgeving, het belang van het overheidsaandeelhouderschap en de marktstructuur. België laat ten opzichte van de drie voornaamste buurlanden de hoogste index optekenen voor telecommunicatie (wat wijst op een geringere concurrentie). Sinds 2003 is de Belgische score nauwelijks veranderd. Volgens die indicator, waarvan de meest recente gegevens dateren van 2013, kan echter geen verandering in de reglementering worden aangetoond, dat de recente stijging van de inflatie in de telecommunicatiediensten erdoor zou kunnen verklaren. België's positie is voornamelijk toe te schrijven aan de omvang van het aandeelhouderschap van de overheid, die blijkt uit onder meer het percentage door de overheid aangehouden aandelen in het grootste telecommunicatiebedrijf.

GRAFIEK 8 INDICATOR VAN DE REGELGEVING IN DE TELECOMMUNICATIEDIENSTEN
(van 0 tot 6, van het minst tot het meest gereguleerd)

Bron: OESO.

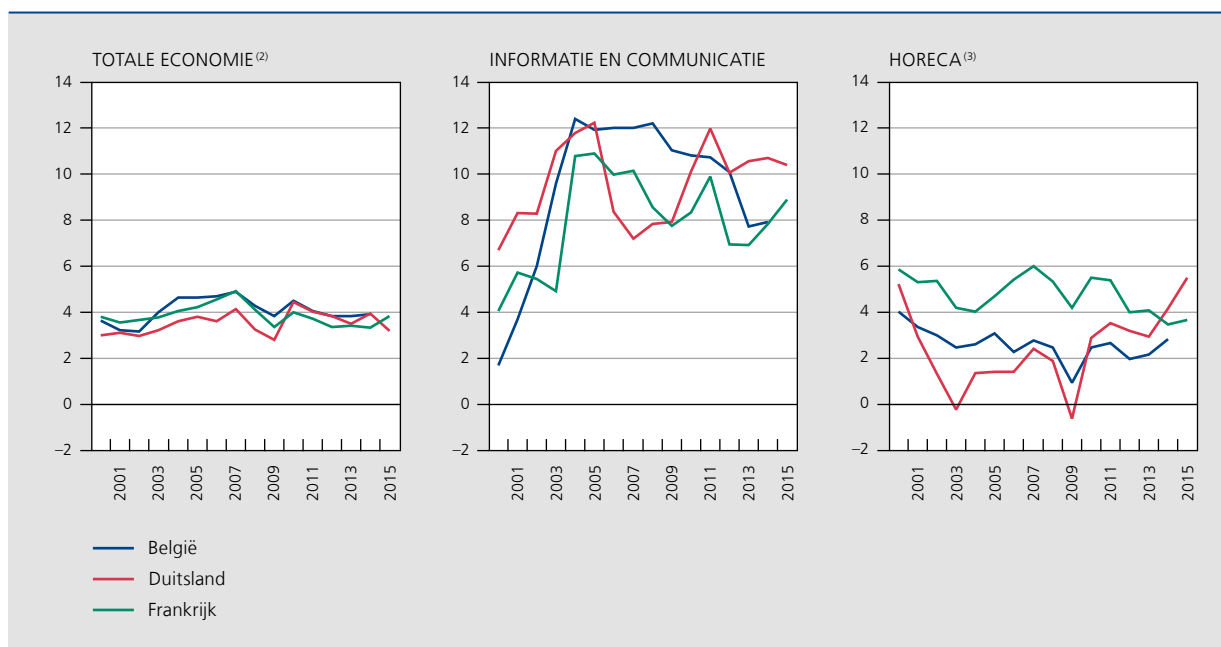
Margevoet

Andere indicatoren om een eventueel gebrek aan concurrentie te ramen, zijn indicatoren met betrekking tot de maatstaven van de margevoet. Micro-economisch beschouwd, komt dat neer op het ramen van de rentabiliteit in de bedrijfstakken. De meest directe gegevensbron zijn de jaarrekeningen van de ondernemingen. Om inzicht te verwerven in de inflatieverschillen tussen België en zijn buurlanden, wordt gebruik gemaakt van de databank BACH (Bank for the Accounts of Companies Harmonised)⁽¹⁾. Doordat de dekking voor de buurlanden geringer is dan die voor België, moeten de internationale en tijdsvergelijkingen omzichtig worden geïnterpreteerd.

De verhouding tussen het nettobedrijfsresultaat en de omzet (ook nettoverkoopmarge genaamd) drukt voor een activiteiteneenheid de commerciële prestatie uit, los van financiële, uitzonderlijke en fiscale elementen. De

(1) Voor zover ons bekend, is het de enige publiek beschikbare en kosteloze gegevensbank. Op dit ogenblik heeft ze betrekking op tien Europese landen, waaronder België, Duitsland en Frankrijk. De gegevens zijn evenwel geaggregeerd en beschikbaar op het tweecijferniveau van de NACE, over de periode 2000-2014 (soms 2015). De dekkingsgraad van de ondernemingen verschilt sterk van land tot land: nagenoeg 100% van de ondernemingen die hun jaarrekening neerlegden in België, tegen 28% in Frankrijk (maar 81% van de omzet) en slechts 9% in Duitsland (maar 70% van de omzet). Bovendien kan het staal van ondernemingen van jaar tot jaar verschillen.

GRAFIEK 9 NETTOBEDRIJFSWINST⁽¹⁾
(in % van de omzet)

Bronnen: BACH database, ECCBSO, Banque de France, Deutsche Bundesbank, NBB.

(1) Ratio vóór belastingen. Gegevens niet beschikbaar voor Nederland. Gegevens niet beschikbaar voor België in 2015.

(2) Alle niet-financiële bedrijfstakken.

(3) We beschikken maar voor een klein aantal ondernemingen in de horeca (14% in 2015) over informatie van het omzetcijfer. De sector bestaat immers voornamelijk uit zelfstandigen, die geen jaarrekening moeten neerleggen. Bovendien zijn, onder de ondernemingen die aan deze verplichting moeten voldoen, alleen diegenen die een volledig schema indienen verplicht het omzetcijfer te melden. In de horeca legt 99% van de ondernemingen die een jaarrekening indienen een verkort schema neer.

onderzochte bedrijfstakken stemmen ongeveer overeen met de eerder vermelde marktdiensten: hotels, restaurants en cafés⁽¹⁾, informatie en communicatie⁽²⁾.

De horeca heeft zeer geringe nettomarges die meestal onder het gemiddelde van de economie liggen, rond 2,5 % in België. De bedrijfstak 'Informatie en communicatie' laat dan weer een vrij hoge rentabiliteit optekenen, in België tijdens de periode 2000-2014 gemiddeld 9 %. De rentabiliteit is gedurende verscheidene jaren (tussen 2004 en 2012) vrij stabiel gebleven. Dat was niet het geval in Frankrijk en Duitsland.

Een grote winstgevendheid heeft evenwel niet automatisch te maken met een gebrek aan concurrentie; ze kan ook het gevolg zijn van de noodzaak om het kapitaal te vergoeden in zeer kapitaalintensieve productieprocessen, of van een zeer efficiënte concurrerende sector die tot productiviteitswinsten leidt, die op hun beurt op termijn aan de consumenten ten goede kunnen komen.

De limieten (conceptueel maar ook als gevolg van de aangewende bronnen) van de tot dusver gehanteerde indicatoren maken dat die indicatoren niet in staat zijn om gedragspatronen inzake prijszetting te bepalen die in sommige branches excessief zouden kunnen worden genoemd.

Horizontale screening van de bedrijfstakken

De resultaten van de door het Prijzenobservatorium uitgevoerde 'horizontale screening' van de bedrijfstakken vulden die analyse aan. Elk jaar worden meer dan 600 marktbedrijfstakken (NACE op een gedetailleerd niveau) via horizontale screening onderzocht; op die manier kunnen de branches worden opgespoord die inzake marktverstoring een groter risico vertonen.

De horizontale screening is gebaseerd op diverse dimensies van de marktwerking die zowel betrekking hebben op de structuur als op de dynamiek. Zo wordt voor het

doorlichten van de dienstenbranches gebruik gemaakt van acht indicatoren⁽³⁾:

- de Herfindahl-Hirschman-index (som van de kwadraten van de marktaandelen van alle ondernemingen uit een bepaalde branche⁽⁴⁾);
- het aantal ondernemingen;
- de kapitaalintensiteit (verhouding tussen de totale kapitaalvoorraad en het totaal bedrijfsresultaat);
- de Price-Cost Margin (ratio tussen het bruto-exploitatieoverschot en de omzet);
- de volatiliteit van de marktaandelen van diverse ondernemingen uit de bedrijfstak (meet de omvang van de marktaandelen die worden overgeheveld van tanende naar groeiende bedrijven⁽⁵⁾);
- de Churn of het ondernemingsverloop (waarmee de marktaandelen worden gemeten van de nieuwkomers en van de bedrijven die de branche verlaten⁽⁶⁾);
- de overlevingsgraad (raamt het aandeel van de ondernemingen die al minstens vijf jaar in de branche actief zijn);
- de rotatiegraad van de ondernemingen (meet de rotatie, tussen 2009 en 2013, bij de acht ondernemingen met de grootste omzet uit een bepaalde branche⁽⁷⁾).

De redenen voor het hanteren van de ene of de andere indicator houden verband met verhoogde risico's op prijzenkartels (bijvoorbeeld het aantal ondernemingen, de overlevingsgraad), met het bestaan van toetredingsbelemmeringen (bijvoorbeeld een geringe volatiliteit van de marktaandelen, een lage rotatiegraad van de ondernemingen) en, meer algemeen, met een minder concurrentiebevorderende omgeving. In een streven naar volledigheid, overlappen indicatoren elkaar soms. Ze worden genormaliseerd⁽⁸⁾ en geaggregeerd tot een samengestelde indicator voor de marktwerking.

In de grafiek 10 wordt voor de belangrijkste telecommunicatie- en horeca diensten, de bijdrage weergegeven van elke indicator aan het verschil tussen de eindscore voor de branche en de gemiddelde score voor alle diensten (zwart omrand). De indicatoren met een positieve (negatieve) bijdrage zijn die waarvoor de sector minder goed (beter) dan het gemiddelde scoort.

De draadgebonden telecommunicatie laat een totale score optekenen die 0,2 boven het gemiddelde ligt. Dat is ten belope van 0,05 toe te schrijven aan de Herfindahl-index (hoge concentratiegraad van de bedrijven), voor 0,04 aan het geringe aantal ondernemingen, voor 0,03 aan de kapitaalintensiteit, en eveneens aan het ondernemingsverloop en aan de winstmarge. De draadloze telecommunicatie geeft voor alle indicatoren samen ook problematischer waarden te zien dan het gemiddelde van de diensten. Die branches omvatten een beperkt

(1) Gespecificeerde gegevens enkel voor restaurants en cafés zijn niet beschikbaar voor Frankrijk.

(2) Gespecificeerde gegevens enkel voor telecommunicatiediensten zijn niet beschikbaar voor Frankrijk.

(3) Er worden verscheidene statistische gegevensbronnen gehanteerd; de jaarrekeningen, de btw-aangiften, de structuurenquêtes bij de ondernemingen (afkomstig van de ADS).

(4) De waarde van de HHI ligt tussen 1/N en 1, waarin N het aantal ondernemingen in de branche is. Bij monopolie is de HHI gelijk aan 1.

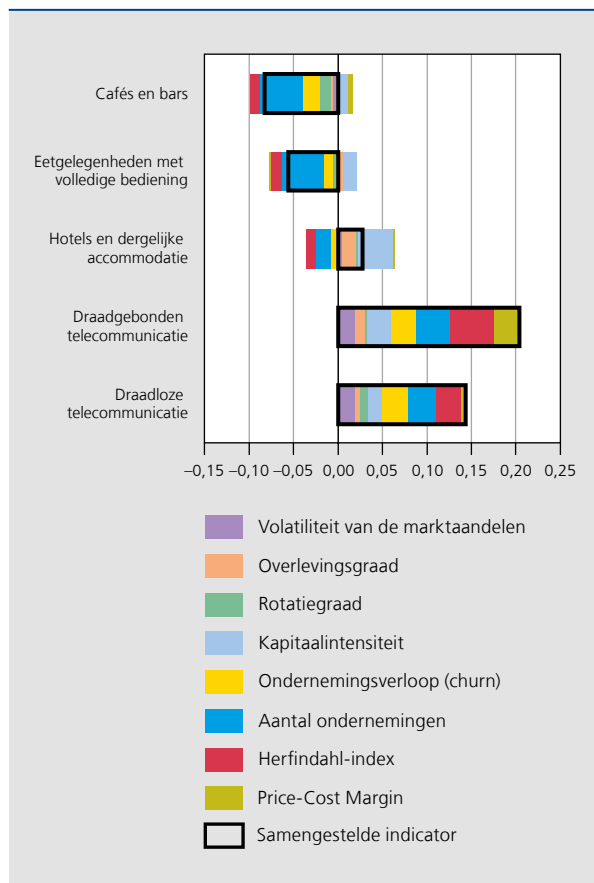
(5) Meer bepaald: $Volatility_s^t = \frac{\sum_{ies} |m_i^t - m_i^{t-1}|}{2}$, waarin m het marktaandeel van bedrijf i op tijdstip t is (s is de sector).

(6) Of meer bepaald de som van de marktaandelen, in het jaar t-1, van de ondernemingen die de markt in het jaar t verlaten en zij die in het jaar t tot de markt toetreden.

(7) Indien de bedrijfstak minstens acht ondernemingen omvat, liggen de waarden van de indicator tussen 8 (status-quo, dezelfde bedrijven blijven) en 40 (totaal andere bedrijven).

(8) Door de normalisering kunnen variabelen met een mogelijk erg verschillende meetschaal worden vergeleken. Als gevolg van de normalisering, liggen de waarden van elke indicator tussen 0 en 1, waarbij een waarde in de buurt van 1 wijst op een verhoogd risico op marktverstoring.

GRAFIEK 10 SCREENING VAN DE BEDRIJFSTAKKEN IN BELGIË: BIJDRAGE VAN DE INDICATOREN AAN HET VERSCHIL TEN OPZICHT VAN HET GEMIDDELDE VOOR DE DIENSTEN⁽¹⁾
(2014)

Bron: FOD Economie.

(1) De bijdrage van elke indicator stemt overeen met het verschil tussen de (genormaliseerde) score van elke indicator voor de bedrijfstak en de gemiddelde score voor alle diensten. De zwart omrande zone geeft het verschil aan tussen de samengestelde indicator voor de bedrijfstak en het gemiddelde van de samengestelde indicatoren voor de diensten.

aantal ondernemingen en vertonen een hoge concentratiegraad en een grote stabiliteit in de verdeling van de marktaandelen. De scores voor de cafés en bars en de restaurants komen daarentegen onder het gemiddelde voor alle diensten uit, wat vooral toe te schrijven is aan het grote aantal etablissementen.

4. Analyse voor restaurants en cafés en de telecommunicatiediensten

Dit hoofdstuk is grotendeels gebaseerd op de door de FOD Economie verrichte analyse. Enerzijds wordt het verloop van de consumptieprijzen in de restaurants en cafés onderzocht, alsook de kenmerken van die bedrijfstak wat met name de bevoorradingsgoederen

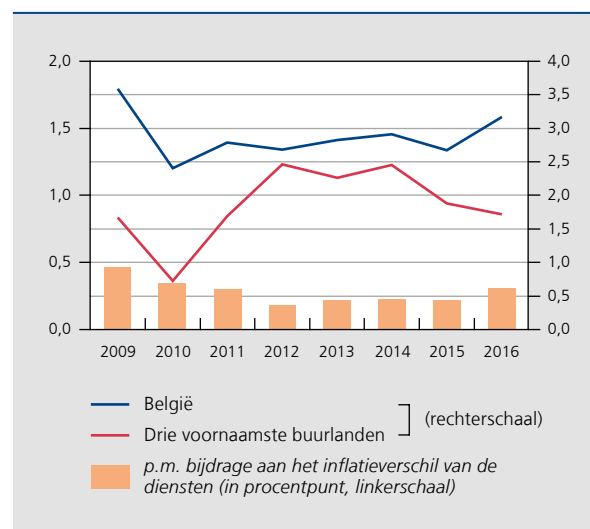
en de loonkosten betreft. Anderzijds wordt uitvoerig ingegaan op het verloop van de telecommunicatieprijzen in België en in de buurlanden, alsook op een aantal factoren die de prijszetting op die markt kunnen beïnvloeden.

4.1 Restaurants en cafés

Tijdens de analyseperiode (2009-2016) bedroeg de inflatie in de restaurants en cafés gemiddeld 2,9% in België en 1,9% in de drie voornaamste buurlanden. Die snellere toename heeft bovendien een zwaardere impact gehad op de inflatie in ons land, zulks vanwege het aanzienlijker gewicht ervan in de consumptiekorf. In 2016 bedroeg het gewicht van die categorie in de diensten in België 15,2%, tegen 8,1% in Duitsland, 11,6% in Frankrijk en 14,2% in Nederland, of gemiddeld 10% in de drie voornaamste buurlanden. Dat is niet enkel toe te schrijven aan lokale consumptiepatronen, maar ook aan methodologische verschillen bij het bepalen van het gewicht. In België, Nederland en Frankrijk worden de nationale rekeningen gehanteerd als primaire bron voor de gewichten van de HICP. Enkel Duitsland gebruikt de huishoudbudgetenquête als voornaamste bron, en voert een correctie uit teneinde rekening te houden met de uitgaven van toeristen. Bovendien zijn, doordat het belang van de huurmarkt in Duitsland groter is dan in de andere buurlanden, de relatieve gewichten van alle andere diensten in Duitsland geringer.

GRAFIEK 11 VERLOOP VAN DE PRIJZEN IN RESTAURANTS EN CAFÉS

(jaar-op-jaar verandering van de prijsindex, in %, tenzij anders vermeld)

Bron: EC.

Volgens de FOD Economie, kan de sterkere prijsstijging in restaurants en cafés in België tussen 2009 en 2016 worden gelinkt aan het ongunstig verloop van de prijzen van de twee belangrijkste kostenposten in restaurants en cafés die samen 90 % van de totale kosten uitmaken, namelijk de aankoopkosten voor voeding en drank, enerzijds, en de loonkosten, anderzijds. Tussen 2008 en 2016 zijn de aankoopkosten van restaurants en cafés in België sterker gestegen dan in de drie voornaamste buurlanden (met 11,7 %, tegen 11 % in Nederland, 8,1 % in Duitsland en 6,3 % in Frankrijk). Voorts blijkt dat ook de personeelskosten per eenheid product in restaurants en cafés in België tussen 2008 en 2014⁽¹⁾ sneller zijn toegenomen dan in de buurlanden, namelijk met 15,9 %, tegen een wijziging van -0,2 % tot 7 % in de drie voornaamste buurlanden.

Samen met de sinds 2008 opgetekende daling van de consumentenuitgaven⁽²⁾, zou het relatief ruime aanbod van restaurants en cafés een negatief effect kunnen hebben gehad op de marges die, zoals hierboven vermeld, zeer smal zijn. De spelers in de sector zijn dan ook van oordeel dat de enige manier om de rentabiliteit op peil te houden, op een systematische aanpassing van de verkoopprijzen berust.

Afgezien van de aankoopkosten en de loonkosten hebben sommige overheidsmaatregelen ook een impact gehad op de consumptieprijzen. Zo zijn de accijnzen op dranken sinds 2008 in België sterker gestegen dan in de buurlanden (behalve de accijnzen op bier). Vanwege het relatief geringe gewicht van alcohol in de groep 'restaurants en cafés', sorteerde die toename over het geheel van de beschouwde periode evenwel slechts een beperkt effect. Bovendien raamde het INR het belang van de niet-aangegeven activiteiten in de horeca op 15 %. Zo wordt verondersteld dat de verplichte invoering, in 2016, van de zogeheten 'witte kassa' – een controlesysteem voor de verkoop en de aanwezigheid van personeel – een invloed uitoefent op de consumptieprijzen teneinde de verloren marges te compenseren⁽³⁾.

Op 21 december 2015 ondertekenden de brouwers, de horecafederaties en de Federatie van Belgische Drankenhandelaars een gedragscode die een einde zou

maken aan de 'brouwerijcontracten'. In heel wat van die contracten werd een tegen vaste prijzen⁽⁴⁾ af te nemen minimale hoeveelheid vastgelegd. Bij die nieuwe gedragscode werd het de brouwers of drankendistributeurs onder meer verboden verkoopprijzen op te leggen. Ze mogen ook niet langer de goedkeuring van de verkoopprijzen eisen. Dat kan de concurrentie tussen de etablissementen bevorderen.

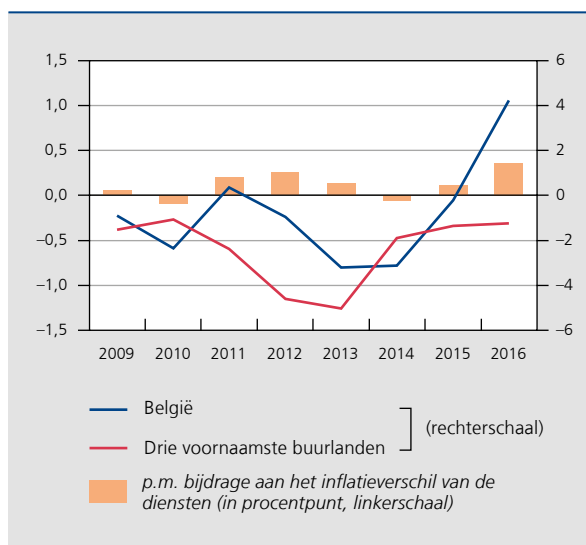
4.2 Telecommunicatie

Gemiddeld over de periode 2009-2016 zijn de telecommunicatieprijzen in België met 0,8 % gedaald, terwijl ze in de drie voornaamste buurlanden met gemiddeld 2,4 % zijn afgenomen. In Frankrijk hebben de prijzen gemiddeld beschouwd de sterkste daling te zien gegeven, namelijk 3,3 % (tegenover een daling met 1,9 % in Duitsland en in Nederland). Er zij opgemerkt dat het gewicht van de telecommunicatie in de totale index in België (6,5 %) en zijn drie buurlanden (gemiddeld 6,7 %) vergelijkbaar is.

Terwijl de prijzen voor mobiele telefoondiensten in België sterker zijn gedaald (-7,5 %) dan in de buurlanden, stegen de prijzen in ons land fors voor vaste telefoondiensten (+3,9 %), toegang tot het internet (+1,1 %) en vooral, recentelijk, voor packs (+6,8 % in 2016 ten opzichte van het voorgaande jaar⁽⁵⁾). In de Belgische indexkorf maakten de packs in 2016 60 % van de categorie

GRAFIEK 12 VERLOOP VAN DE INDEX VAN DE TELECOMMUNICATIEPRIJZEN

(jaar-op-jaar verandering van de prijsindex, in %, tenzij anders vermeld)

Bron: EC.

(1) Gecumuleerde groei van de personeelskosten per eenheid product, op basis van de enquête naar de Structuur van de Ondernemingen van de EC, enkel restaurants.

(2) Tussen 2008 en 2014 zijn de gemiddelde uitgaven per huishouden in de Belgische restaurants en cafés met slechts 11,1 % toegenomen, terwijl de consumptieprijzen van de restaurants en cafés (in gecumuleerde termen) met 18,5 % zijn opgelopen.

(3) Die kassa werd ingevoerd als reactie op de ten gunste van die fraudegevoelige sector genomen maatregel, namelijk de verlaging van de btw van 21 naar 12 % op 1 januari 2010. Die btw-verlaging had tot gevolg dat de sector meer inkomsten had, want die vermindering werd niet afgewenteld op de consument, terwijl de inkomsten van de Staat in tijden van crisis geringer waren.

(4) Niet enkel voor alcohol, maar ook voor andere dranken en koekjes.

(5) In België zijn de packs in de consumptiekorf opgenomen sinds 2014, in Duitsland en Nederland sinds 2015 en in Frankrijk sinds 2016.

TABEL 4 UITSPLITSING VAN DE INDEX VAN DE TELECOMMUNICATIEPRIJZEN, 2009-2016(jaar-op-jaar verandering van de prijsindex⁽¹⁾, in %)

	België	Duitsland	Frankrijk	Nederland
Telecommunicatie ⁽²⁾	-0,8	-1,9	-3,3	-1,9
Vaste telefoondiensten	3,9	-	0,3 ⁽³⁾	2,7 ⁽³⁾
Mobiele telefoondiensten	-7,5	-	-4,9 ⁽³⁾	-4,1 ⁽³⁾
Verlenen van toegang tot het internet	1,1	-	0,2 ⁽³⁾	0,5 ⁽³⁾
Packs (2015-2016) ⁽⁴⁾	6,8	-1,1	-	0,6

Bronnen: ADS, CBS, EC, INSEE, FOD Economie.

(1) Gemiddelde groei op jaarbasis 2009-2016.

(2) Omvat de apparatuur en de diensten.

(3) Verloop berekend op basis van de nationale consumptieprijs.

(4) Verandering tussen 2015 en 2016: de packs zijn in België sinds 2014 in de index opgenomen, in Duitsland en in Nederland is dat sinds 2015 en in Frankrijk pas sedert 2016.

'telecommunicatie' uit, gevolgd door mobiele telefonie (21%). Het inzake telecommunicatie in 2016 opgetekende verschil tussen België en zijn drie voornaamste buurlanden kan derhalve vooral worden toegeschreven aan het prijsverloop voor packs.

Volgens de FOD Economie en het Federaal Planbureau zijn de inputs van de bedrijfstak telecommunicatie voornamelijk afkomstig uit diensten van de sector zelf (68% van de totale inputs in België, tegen 65% in Nederland, 56% in Frankrijk en 52% in Duitsland). De kosten van die bevoorrading in de telecommunicatie werden berekend aan de hand van de deflator van de binnenlandse toegevoegde waarde van de bedrijfstak⁽¹⁾: in België zouden ze in gecumuleerde termen van 2008 tot 2014 scherp zijn gedaald met 32,7%. Die deflator bleek minder sterk te zijn teruggelopen dan in Frankrijk (-42,2%), maar wel meer uitgesproken dan in Duitsland (-28,9%) en, vooral, dan in Nederland (-5,9%). Het verloop van de inputprijzen was dus veeleer in het voordeel van België.

De loonkosten per eenheid product die voor de bedrijfstak telecommunicatie worden berekend op basis van de nationale rekeningen⁽²⁾, zijn sinds 2008 in België, gecumuleerd beschouwd, met 24,2% gedaald. Enkel Duitsland laat een markantere vermindering optekenen (-30,8%). De daling is minder sterk in Frankrijk, terwijl de loonkosten per uur in Nederland zelfs een stijging te zien gaven. Ook hier is het verloop van de kosten dus veeleer in het 'voordeel' van België.

(1) Op basis van niet-gepubliceerde voorlopige ramingen van het INR met inachtneming van een nieuwe reeks van producentenprijzen om de toegevoegde waarde in de bedrijfstak telecommunicatie te defleren.

(2) In het geval van België aan de hand van de niet-gepubliceerde nieuwe raming van de deflator van de toegevoegde waarde in de bedrijfstak telecommunicatie om de toegevoegde waarde naar volume te verkrijgen.

(3) Op die manier worden kwaliteitsverbeteringen in rekening genomen in de index.

Verscheidene kenmerken eigen aan de bedrijfstak telecommunicatie kunnen een rol hebben gespeeld in het prijsverloop van die diensten in België.

De inflatie mag dan wel worden berekend op basis van de Europese geharmoniseerde consumptieprijsindex (wat vergelijkingen tussen landen mogelijk maakt), er blijven toch van land tot land niet te verwaarlozen methodologische verschillen inzake indexberekening bestaan.

In België en Duitsland worden de meest geconsumeerde producten per profiel en provider opgetekend, bijvoorbeeld in termen van hoeveelheid belminuten (wat door Eurostat beschouwd wordt als de A-methode, dat is de meest geschikte methode). In België worden ook de migratiepercentages van oude naar nieuwe tarieven gebruikt. Als de tariefstructuren veranderen, waarbij een nieuwe, goedkopere, formule kan beantwoorden aan een bepaald consumentenprofiel in de index, dan wordt dat tarief in dat profiel verrekend en daalt bijgevolg de index in België⁽³⁾. In Frankrijk en Nederland worden de goedkoopste tarieven per profiel en per provider bijgehouden (B-methode, dat is de methode die kan worden aangewend ingeval de A-methode niet mogelijk is), wat een zeer grote mobiliteit van de consumenten naar goedkopere opties veronderstelt. Het is dus mogelijk dat het ongunstig prijsverloop deels toe te schrijven is aan een methodologisch verschil in de indexberekening.

Bovendien kan het niveau van de tarieven van de telecommunicatieproducten tussen landen moeilijk vergeleken worden omdat ze vaak verschillende extra diensten omvatten (bijvoorbeeld het opslaan van gegevens in de cloud of het ter beschikking stellen van Wi-Fi hotspots). Daarnaast is, volgens de providers, de kwaliteit van het vaste netwerk in België niet dezelfde als die in de drie

voornaamste buurlanden, wat ook de prijsverschillen zou kunnen verklaren⁽¹⁾.

De telecommunicatiesector is zeer kapitaalintensief en vergt omvangrijke investeringen in kapitaalgoederen om operationeel, innovierend en concurrerend te blijven. Tussen 2013 en 2015 waren de investeringen in materiële en immateriële activa in België goed voor ongeveer 20 % van de totale omzet van de sector⁽²⁾, terwijl het Europese gemiddelde in 2015 16,6 % bedroeg⁽³⁾. Het minder gunstige prijsverloop van de telecommunicatiediensten in België zou deels kunnen worden toegeschreven aan die hoge investeringsquote, zulks vanwege de doorberekening van die kosten aan de consumenten teneinde de kwaliteit van de dienstverlening te verbeteren⁽⁴⁾.

De concurrentie speelt intensiever op de markt van de mobiele telefonie (waar het marktaandeel van de virtuele operatoren fors gestegen is⁽⁵⁾). In dat opzicht werden bij de telecomwet van 2012 (met betrekking tot internet, televisie, vaste telefonie en mobiele telefonie) tal van wijzigingen voor de consument aangebracht. Met die wijzigingen werd beoogd de overstap van de ene operator naar de andere te vergemakkelijken. Ze hadden voornamelijk betrekking op het afschaffen van de te betalen vergoeding bij het opzeggen van een overeenkomst voor onbepaalde duur of het opzeggen van een overeenkomst voor bepaalde duur na de zesde maand volgend op de inwerkingtreding van de overeenkomst. De Belgische markt voor vaste telecommunicatie (telefonie, internet, tv, aangeboden als afzonderlijk product) ziet er enigszins uit als een duopolie met, enerzijds, Proximus en, anderzijds, de kabeloperatoren (VOO, SFR et Telenet).

- (1) Er zij echter opgemerkt dat de goedkoopste internetabonnementen in België, in tegenstelling tot die in de andere landen, gebruikslimieten hebben, wat consumenten ertoe aanzet zich te abonneren op duurdere formules zonder gebruikslimieten.
- (2) Gegevens van het BIPT, geraamd op basis van de elf belangrijkste Belgische operatoren. De investeringsquote bedroeg respectievelijk 19,7 % in 2013, 21,1 % in 2014 en 19,6 % in 2015.
- (3) Gegevens afkomstig van de ETNO (European Telecommunications Network Operators' Association) en het BIPT.
- (4) De vennootschap Telenet meldde op 10 januari 2017 een tariefverhoging van sommige van haar diensten teneinde investeringen in haar netwerk te financieren en zodoende beter te kunnen voorzien in de behoeften van haar klanten. Ook Proximus besloot op 1 januari 2017 de tarieven voor sommige producten op te trekken en kondigde aan het begin van het jaar een belangrijk investeringsproject aan dat van 2017 tot 2030 zal lopen met als doel vaart te zetten achter de verspreiding van de glasvezelkabel in België en op die manier zijn klanten een supersnel internet te kunnen aanbieden.
- (5) Op de markt voor mobiele telefonie is Proximus een grote speler, met een marktaandeel van ongeveer 40 % in 2015. De twee grootste concurrenten van Proximus zijn Orange en Base (22 % en 16 %). De virtuele operatoren (waarvan Telenet en Lycamobile de belangrijkste zijn) maken niettemin ruim 20 % van de markt uit. Telenet heeft in 2016 evenwel Base Company overgenomen, zodat het marktaandeel van Base Company (en dus Telenet) de komende jaren groter zal zijn.
- (6) De operatoren die momenteel actief zijn op de residentiële markt van de gezamenlijke aanbiedingen zijn volgens het BIPT Proximus, Belgian Telecom, Billi, Cybernet, EDPnet, Orange Belgium, Scarlet, Schedom/Dommel, SFR, Telenet, TéléSat, TV Vlaanderen, United Telecom en VOO.
- (7) De overstap naar een andere vaste operator zal worden vereenvoudigd dankzij de procedure 'Easy switch', voor zover de consument op zijn minst beschikt over toegang tot het internet of een televisiedienst. Zo zal de nieuwe operator, in plaats van de consument, de overstapformaliteiten (stopzetting diensten, opzegging, ...) moeten afhandelen. Dat zal resulteren in onder meer een verkorting van de periode waarin de dienstverlening onderbroken wordt en in een beperking van het risico van dubbele facturatie.

Het openstellen, in 2016, van de kabelnetwerken, alsook de toegang tot het kopernetwerk van Proximus waren bedoeld om de concurrentie op die markt te bevorderen. Het aantal providers is vooral beperkt voor het triple play aanbod (internet, vaste telefonie, digitale televisie). Onder de voornaamste Belgische operatoren⁽⁶⁾, zijn Proximus en Telenet de twee grootste spelers op de residentiële markt van de gezamenlijke aanbiedingen, met elk een markt-aandeel tussen 30 en 40 % in 2015.

De gezamenlijke aanbiedingen zwakken de mobiliteit van de Belgische gebruikers op de telecommunicatiemarkt aanzienlijk af en bemoeilijken er in hoge mate de opkomst van echte alternatieve operatoren. Zoals blijkt uit de geringe uitvalsgraad voor de triple en quadruple play gezamenlijke aanbiedingen (respectievelijk 14 en 3 % van de huishoudens hebben hun contract in 2014 opgezegd), zou die inertie van de consument de handhaving van de hoge prijzen voor die producten, of zelfs tariefverhogingen, in de hand kunnen werken. Door de liberalisering van de kabel in 2016 en de inwerkingtreding, in juli 2017, van de nieuwe regelgeving 'Easy switch', waarmee wordt beoogd de mobiliteit van de klanten nog sterker te stimuleren⁽⁷⁾, zou de concurrentie tussen de voornaamste operatoren kunnen worden geïntensiveerd en zouden de tariefpraktijken kunnen worden herzien.

Conclusies en mogelijke aanbevelingen

In de periode 1998-2016 bedroeg de diensteninflatie in België gemiddeld 2,1 %, tegen 1,7 % in de drie voornaamste buurlanden. Sinds 2009 hebben de diensten systematisch een positieve bijdrage geleverd aan het totale inflatieverschil tussen België en zijn voornaamste buurlanden. Twee categorieën spelen een doorslaggevende rol in het inflatieverschil: restaurants en cafés, en telecommunicatie.

Het verloop van de dienstprijzen kan worden gerelateerd aan het verloop van de conjunctuur door gebruik te maken van Phillipscurven. Sinds 2014 is de in België opgetekende diensteninflatie evenwel hoger dan waar in de modellen wordt van uitgegaan. De inspanningen inzake loonmatiging van de afgelopen jaren hebben kennelijk slechts weinig effect gesorteerd op de prijzen. Nochtans worden de productiekosten van diensten grotendeels, ten belope van 34 %, bepaald door de arbeidskosten.

De gereguleerde diensten, dat zijn de diensten waarvan de prijzen direct of indirect door de overheid worden bepaald, hebben de afgelopen jaren een aanzienlijke bijdrage geleverd aan de diensteninflatie. Sinds 2012 verklaart

dat type prijzen trouwens grotendeels het inflatieverschil; tevoren waren dat vooral de prijzen in restaurants en cafés. In 2016 was 93 % van het verschil inzake diensteninflatie tussen België en zijn drie voornaamste buurlanden toe te schrijven aan de gereguleerde diensten (38 %), de telecommunicatie (29 %) en de restaurants en cafés (26 %). Het belang van deze twee laatste branches voor die vaststelling is echter opmerkelijker, aangezien hun gewicht in de dienstenkorf respectievelijk 15,2 en 6,5 % bedraagt, tegen 28 % voor de gereguleerde diensten.

De prijs van sommige diensten wordt geïndexeerd op basis van diverse indexcijfers, namelijk de gezondheidsindex en de totale nationale consumptieprijsindex, maar ook aan de hand van specifieke indices (bijvoorbeeld ABEX). De geïndexeerde diensten, die meestal van publieke aard zijn, zorgen mee voor het persistente karakter van de diensteninflatie.

De analyse van de marktwerking levert gedeeltelijke resultaten op, voornamelijk als gevolg van de beperkingen van de beschikbare indicatoren. Diverse tekenen wijzen niettemin op een beperkte concurrentie in sommige netwerkdiensten, zoals de telecommunicatie. De opening van het netwerk van de kabeloperatoren en de 'Easy switch' maatregel, die bedoeld is om de consumenten te helpen de beste aanbieder te kiezen, zouden de concurrentie echter moeten stimuleren. In dat opzicht is de informatie aan de consument essentieel, hoewel deze laatste ook een belangrijke rol speelt in het selecteren van het beste aanbod overeenkomstig zijn profiel. Wat de restaurants en cafés betreft, tekent de concurrentie zich meer op lokaal dan op nationaal niveau af. Ook in die branches wordt een positief verloop verwacht, gelet op het einde van de brouwerijcontracten voor cafés. Het zal evenwel

een tijd duren vooraleer de gevolgen van die veranderingen zullen kunnen worden beoordeeld.

Naast een regelmatige monitoring van de inflatie in de diensten, dient de follow-up van de graad van concurrentie in de dienstenactiviteiten te worden verbeterd, bijvoorbeeld aan de hand van de horizontale screening teneinde de branches te bepalen die in aanmerking komen voor structurele hervormingen. Een hogere graad van concurrentie noopt de producenten ertoe hun productieprocessen te rationaliseren, in nieuwe technologieën te investeren om productiviteitswinsten te behalen, te innoveren om zich te onderscheiden, en stelt de meest efficiënte ondernemingen in staat te groeien, terwijl de niet-efficiënte ondernemingen de markt zullen verlaten; al die elementen zullen aan de klanten ten goede komen via goedkopere of kwaliteitsvollere diensten. Daarom is het van essentieel belang dat in de regelgeving van de markten een evenwicht wordt gevonden om ervoor te zorgen dat de eruit voortvloeiende voordelen groter zijn dan de eraan verbonden kosten.

Een en ander neemt niet weg dat de prijzen van een groot aantal diensten (of het verloop van die prijzen) onderworpen zijn (is) aan door de overheid bepaalde regels. Die regelgevingen bepalen niet systematisch een transparante methodologie (die bijvoorbeeld in overeenstemming zou zijn met het verloop van de productiekosten) en de prijzen worden niet steeds regelmatig herzien. Transparantere mechanismen inzake prijszetting, met name via een verduidelijking van de regels inzake prijsverhoging op het niveau van de contracten voor sommige diensten (niet alleen de overheidsdiensten, maar bijvoorbeeld ook de contracten inzake verplichte verzekering) of van de facturen, zouden een stap in de goede richting zijn.

Bibliografie

- Armstrong M. en J. Vickers (1993), 'Price Discrimination, Competition and Regulation', *Journal of Industrial Economics*, 41(4), 335-359.
- Aucremagne L., N. Cordemans, D. Cornille en M. Dossche (2010), 'Inflatieverschil tussen België en de drie voornaamste buurlanden en mogelijke gevolgen daarvan voor het concurrentievermogen', NBB, *Economisch Tijdschrift*, december, 23-41.
- Cavelaars P. (2002), *Does Competition Enhancement Have Permanent Inflation Effects?*, De Nederlandsche Bank Staff Reports.
- Ciccarelli M. en C. Osbat (2017), *Low inflation in the euro area: causes and consequences*, ECB Occasional Paper Series 181, January.
- Conway P., D. De Rosa, G. Nicoletti en F. Steiner (2006), *Regulation, Competition and Productivity Convergence*, OECD Economics Department Working Paper 509.
- Cornille D. en B. Robert (2005), 'Sectorale interdependencies en kostenstructuur van de Belgische economie: een toepassing van de input-outputtabellen', NBB, *Economisch Tijdschrift*, juni, 33-49.
- Druant M. (2005), 'Prijzsettingsgedrag in het eurogebied: resultaten van een enquête van het Eurosysteem', NBB, *Economisch Tijdschrift*, september, 87-94.
- ECB (2001), *Price effects of regulatory reform in selected network industries*, March.
- ECB (2002), 'Price level convergence and competition in the euro area', *Monthly Bulletin*, August.
- ECB (2003), 'Recent developments in network industries', *Monthly Bulletin*, Box 4, November.
- ECB (2004), 'Measuring and analyzing profit developments in the euro area', *Monthly Bulletin*, January.
- ECB (2006), *Competition, productivity and prices in the euro area services sector*, ECB Occasional Paper Series 44, April.
- ECB (2007), 'Competition in and economic performance of the euro area services sector', *Monthly Bulletin*, May.
- FOD Economie (2017), *Marktwerking in België: horizontale screening van sectoren*, Prijzenobservatorium, februari.
- FOD Economie, FPB, NBB (2017), *Jaarverslag 2016 van het Instituut voor de Nationale Rekeningen – Deel II Analyse van de diensteninflatie*.
- Janger J. en P. Schmidt-Dengler (2010), 'The Relationship between Competition and Inflation', Oesterreichische Nationalbank, *Monetary Policy and the Economy*, Q1.
- Jonsson M. (2007), 'Increased competition and inflation', *Sveriges Riksbank Economic review*.
- Przybyla M. en M. Roma (2005), *Does product market competition reduce inflation? Evidence from EU countries*, ECB working paper 453, March.
- Thum-Thysen A. en E. Canton (2015), *Estimation of service sector mark-ups determined by structural reform indicators*, European Economy – Economic papers 547, April.